

**AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT
STANDARTI**

**AZS
ГОСТ12.3.002—
2024**

Birinci nəşr
2024

**Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi
İstehsalat Prosesləri — Ümumi təhlükəsizlik
tələbləri**

**Occupational Safety Standards System Production
Processes — General Safety Requirements**

Bu standart Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutunun icazəsi olmadan tam və ya hissə-hissə yenidən çap oluna, çoxaldıla və yayıla bilməz

Elçin İsaqzadə küç., 7-ci köndələn

Qaynar xətt: +994125149308

Email: office@azstand.gov.az

MÜQƏDDİMƏ

1. Bu standart Azərbaycan Respublikası Dövlət Əmək Müfəttişliyinin sifarişi ilə “Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutu” PHŞ tərəfindən işlənib hazırlanıb və “Əmək sahəsində” standartlaşdırma üzrə Texniki Komitə (AZSTAND/TK 21) tərəfindən təqdim edilib.
2. “Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutu” PHŞ-nin “ ____ ” _____ 2024-cü il tarixli _____ sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.
3. Qüvvəyə minmə tarixi “ ____ ” _____ 2024-cü il.
4. Bu standart beynəlxalq standart ГОСТ 12.3.002 - 2014 ilə eynidir (IDT).
This standart is identical (IDT) to the international standard ГОСТ 12.3.002 - 2014.
5. İlk dəfə tətbiq edilir.
6. Dövlət standartında müəyyən edilən tələblərin beynəlxalq standartlara, norma, qayda və tövsiyələrə və digər dövlətlərin müvafiq mütərəqqi milli standartlarına, elm, texnika və texnologiyanın müasir nailiyyətlərinə əsaslanmasını müəyyən etmək üçün standartın ilkin yoxlama müddəti 2025-ci il, dövri yoxlama müddəti 1 ildir.

MÜNDƏRİCAT

MÜNDƏRİCAT	IV
ÖN SÖZ.....	V
1. Tətbiq sahəsi.....	6
2. Normativ istinadlar	6
3. Terminlər və təriflər	7
4. İstehsal prosesləri üçün ümumi təhlükəsizlik tələbləri	8
5. Təhlükəsizlik tələblərini müəyyən edən standartın qurulmasının xüsusiyyətləri.	10

ÖN SÖZ

Standartlaşdırma üzrə Avrasiya, Metrologiya və Sertifikatlaşdırma Şurası (AESC) Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan dövlətlərin milli standartlaşdırma təşkilatlarının regional birliyidir. Gələcəkdə digər dövlətlərin standartlaşdırma orqanlarının da AESC ölkəsinə daxil olması mümkündür.

Dövlətlərarası standartlaşdırma işlərin məqsədləri, əsas prinsipləri və aparılmasının əsas qaydası ГОСТ 1.0-92 "Dövlətlərarası standartlaşdırma sistemi. Əsas müddəalar və ГОСТ 1.2–2009 Dövlətlərarası standartlaşdırma sistemi. Dövlətlərarası standartlar, dövlətarası standartlaşdırma qaydaları və tövsiyələr. İşlənmə, qəbul, tətdiq, yeniləmə və ləğv qaydaları"

Standart haqqında məlumat.

1. "Ekojilservis" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti, "Perm Milli Tədqiqat Politexnik Universiteti" Ali Peşəkar Təhsilin Federal Dövlət Bütçə Təhsil müəssisəsi tərəfindən HAZIRLANIB (APT FDBTM).

2. Rusiya Federasiyasının Texniki Tənzimləmə və Metrologiya üzrə Federal Agentliyi tərəfindən TƏQQİM EDİLİB.

3. Standartlaşdırma üzrə Avrasiya, Metrologiya və Sertifikatlaşdırma Şurası tərəfindən yazışma yolu ilə qəbul edilmişdir (30 sentyabr 2014-cü il tarixli 70-P protokolu).

Standartın qəbul edilməsinə aşağıdakılar səs verib:

Ölkələrin MK üzrə qısa adları (ISO 3166) 004-97	MK üzrə Ölkə kodu (İSO 3166) 004 - 97	Standartlaşdırma üzrə milli oraqanın qısaldılmış adı
Azərbaycan	AZ	AZSTAND
Ermənistan	AM	Ermənistan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi
Belarus	BY	Belarus Respublikasının Dövlət Standartı
Qırğızistan	KG	Qırğızstandart
Rusiya Federasiyası	RU	Rosstandart
Tacikistan	TJ	Tacikstandart

4. Əvəzinə ГОСТ 12.3.002-75

Yuxarıda göstərilən dövlətlərin ərazisində bu standartın qüvvəyə minməsi (işinin dayandırılması) və ona edilən dəyişikliklər haqqında məlumat bu dövlətlərdə nəşr olunan milli (dövlət) standartların göstəricilərində, habelə müvafiq milli (dövlət) standartlaşdırma orqanlarının internet şəbəkəsindəki saytlarında dərc edilir.

Bu standart yenidən nəzərdən keçirildiyi, dəyişdirildiyi və ya ləğv edildiyi təqdirdə, müvafiq məlumat İnternet şəbəkəsində Dövlətlərarası Standartlaşdırma, Metrologiya və Sertifikatlaşdırma şurasının "Dövlətlərarası Standartlar" kataloqunda yerləşdiriləcək.

Bu standartın yuxarıda göstərilən dövlətlərin ərazisində əsasında rəsmi olaraq dərc edilməsi üçün müstəsna hüquq bu dövlətlərin standartlaşdırma üzrə milli (dövlət) orqanlarına məxsusdur.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT STANDARTI**Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi
İstehsal Prosesləri — Ümumi təhlükəsizlik tələbləri****ГОСТ12.3.002— 2014****Occupational Safety Standards
System Production Processes —
General Safety Requirements**

Tətbiq edilmə tarixi _____

1. Tətbiq sahəsi

Bu standart işləyənlərə zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin mənfi təsirinin qarşısının alınması mövqeyindən istehsalat proseslərinə ümumi təhlükəsizlik tələblərini müəyyən edir. Standart iqtisadi fəaliyyətin bütün növlərinin istehsalat proseslərinin layihələndirilməsi, istehsalata tətbiqi və fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı konstruktor və texnoloji sənədlərin hazırlanmasında istifadə üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bu standartın tələbləri standartlarda, texniki şərtlərdə, texnoloji rəqlamentlərdə, istismar və digər konstruktorluq sənədlərində istehsalat proseslərinin qruplarına təhlükəsizlik tələblərinin müəyyən edilməsi üçün əsasdır.

2. Normativ istinadlar

Bu standartda aşağıdakı dövlətlərarası standartlara istinadlar istiadə edilmişdi:
ГОСТ 1.5-2001 Dövlətlərarası standartlaşdırma sistemi. Dövlətlərarası standartlaşdırma üçün dövlətlərarası standartlar, qaydaları və tövsiyələr. Quruluşa, tərtibatına, rəmləşdirməsinə, tərkibinə və işarələməsinə dair ümumi tələblər

ГОСТ 3.1120-83 Texnoloji sənədlərin vahid sistemi. Texnologiya sənədlərində əməyin təhlükəsizliyi tələblərinin əks etdirilməsi və rəsməşdirilməsinin ümumi qaydaları

ГОСТ 12.001-82 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. Əsas müddəalar

ГОСТ 12.0.003-74 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. Təhlükəli və zərərli istehsal amilləri. Təsnifat

ГОСТ 12.1.010-76 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. Partlayış təhlükəsizliyi. Ümumi tələblər

ГОСТ 12.2.003-91 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. İstehsal avadanlıqları. Ümumi təhlükəsizlik tələbləri

ГОСТ 12.3.227-2003 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. Texnoloji proseslərin yanğın təhlükəsizliyi. Ümumi tələblər. Nəzarət üsulları.

ГОСТ 12.4.009-83 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. Obyektlərin mühafizəsi üçün yanğınsöndürmə texnikası. Əsas növlər. Yerləşdirmə və xidmət.

ГОСТ 12.4.026-76 Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi. Signal rəngləri və təhlükəsizlik nişanları

Qeyd: Bu standartdan istifadə edərkən, istinad standartlarının fəaliyyətini ümumi istifadə üçün informasiya sistemində, Texniki tənzimələmə və metrologiya üzrə Federal Agentliyin rəsmi internet sahifəsində və ya cari ilin 1 yanvar tarixindən etibarən dərc olunan "Milli Standartlar" illik informasiya göstəricisində və cari il üçün "Milli Standartlar aylıq informasiya göstəricisində yoxlamaq məqsədəuyğundur. Əgər istinad standartı dəyişdirilmişdirsə, bu standartdan istifadə edərkən əvəzedici(dəyişdirilmiş) standartdan istifadə etmək lazımdır.

3. Terminlər və təriflər

Bu standartda müvafiq təriflərlə birlikdə aşağıdakı terminlər də tətbiq edilmişdir.

3.1 İstehsal prosesi: İstehsal üçün zəruri olan texnoloji və digər proseslərin məcmusu; iş (istehsalat) əməliyyatları, o cümlədən işçilərin əmək funksiyaları və əmək fəaliyyəti.

3.2 Texnoloji proses: Əmək predmetinin vəziyyətinin dəyişdirilməsi və müəyyənləşdirilməsi üzrə məqsədyönlü fəaliyyətlərin məcmusu.

3.3 Əmək prosesi: Sadə əmək prosesinin iş (istehsalat) əməliyyatlarının məcmusu.

3.4 İş (istehsalat) əməliyyatı: Əmək predmetinin və alətinin (təhcizatın, alətin, cihazların) dəyişilməzliyi, icra vaxtının davamlığı, icra yerinin sabitliyi ilə xarakterizə olunan işləyən şəxsin məsuliyyət daşdığı istehsalat prosesinin elementar hissəsidir.

3.5 İstehsal prosesinin təhlükəsizliyi: İstehsal prosesinin xüsusiyyəti onun tətbiqinin bütün mərhələlərində onun müəyyən edilmiş texnoloji sənədlərə və əməyin təhlükəsizliyi tələblərinə uyğunlaşdırılması da daxil olmaqla, əmək və istehsalat fəaliyyətinin təhlükəsizlik tələblərinə uyğun olmalıdır.

3.6 Təhlükəsiz istehsalat avadanlığı: Təlimatlarda və istismar təlimatlarında, texnoloji rəqlamentlərdə və digər normativ sənədlərdə, əməyin təhlükəsizliyi tələbləri ilə müəyyən edilmiş şəraitdə istifadə edilərkən əmək və istehsalat təhlükəsizliyi tələblərinə uyğunluğunu saxlamaq xüsusiyyətinə malik olan istehsalat avadanlığı.

3.7 Təhlükəli hadisə: Təhlükəli bir vəziyyət yaradan, sona çata biləcək, lakin bədbəxt hadisə və ya qəza ilə nəticələnməyən bir hadisə.

3.8 Təhlükəli vəziyyət: Arzuolunmaz mənfi nəticələrə səbəb ola biləcək təbii və ya təsadüfən yaradılmış vəziyyət: bədbəxt hadisə və ya qəzaya.

3.9 Qəza: Nəqliyyat vasitələrinin hərəkəti, üzgüçülük avadanlıqlarının, uçuş aparatlarının, dəmir yol hərəkət heyətinin daxil olmaqla avadanlıqların qəfil məhv edilməsi cihazların və nəqliyyat vasitələrinin, binaların və tikililərin dağıdılması, partlayış və ya təhlükəli maddələrin atılması, texnoloji və digər istehsal proseslərinin gedişatının pozulması.

3.10 Təhlükəli zona: İşçi təhlükəli istehsal amillərinə və (və ya) zərərli istehsal amillərinə məruz qaldıqda onun üzərində mümkün təsir zonası, təsir riski və ya məruz qalma riski məhdud dərəcədə çox ola bilər.

3.11 Təhlükəsiz məsafə: İşçi ilə təhlükə/zərərlik mənbəyi arasında təhlükəli və (və ya) zərərli istehsal amillərinin işçiyə mənfi təsir imkanının olmadığı ən kiçik məsafə, yəni işçinin təhlükə zonasından kənarında olduğu məsafə.

3.12 Zərərli istehsal amilinin icazə verilən həddindən artıq dəyəri: İşləməyə icazə verilən bütün əmək stajı ərzində gündəlik və/və ya həftəlik tənzimlənən iş vaxtı ilə işləyən şəxsin orqanizminə təsir səviyyəsinin normativ olaraq təsdiqlənmiş həddi, çünki bu, həm əmək fəaliyyəti dövründə, həm də onun bitməsindən sonra istehsalatla bağlı və ya peşə xəstəliklərinə səbəb olmur, həm də nəslin sağlamlığına mənfi təsir göstərmir.

Qeyd: *Zərərli istehsalat amilinin icazə verilən həddin təsir konsepsiyası çərçivəsində əsas inteqral göstəricisidir, birbaşa və dolaylı laboratoriya tədqiqatlarının ümümləşdirilməsinə və gəlirli istehsalı üçün bu dəyərlərin saxlanılmasının sosial-iqtisadi məqbulluğunu nəzərə alaraq işçinin nəslinə təsirinin qiymətləndirilməsinə əsaslanan tibbi-hüquqi xarakter daşıyır. Ən çox icazə verilən həddən artıq konsentrasiyalar (HAK), icazə verilən həddən artıq səviyyələr (HAS), icazə verilən həddən artıq dozalar (HAD) məlumdur. Müxtəlif ölkələrdə milli qanunvericiliklərdəki fərqlərə görə konkret icazə verilən həddin müxtəlif adları və böyüklükləri ola bilər.*

3.13 Riskin icazə verilən səviyyəsi: Bu vəziyyətdə mövcud ictimai dəyərlərə məqbul hesab edilən risk [1].

4. İstehsal prosesləri üçün ümumi təhlükəsizlik tələbləri

4.1 İstehsal proseslərinin təhlükəsizliyi onların fəaliyyət göstərməsinin bütün dövrü ərzində təhlükəli vəziyyətin yaranması riskinin icazə verilən səviyyəsinə saxlamaqla təmin edilir və aşağıdakı yollarla əldə edilir:

a) texnologiyadan istifadə edilməsi:

1) İstehsal prosesinin normal (nəzərdə tutulan) gedişi zamanı, həm də qəza hallarında işçilərin zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amilləri ilə birbaşa təmasının istisna edilməsi;

2) Qəza riski texnikanın, texnologiyaların inkişafı və iqtisadi məqsədəuyğunluğu ilə müəyyən edilən minimum səviyyəyə endirilib;

3) Qəza halları zamanı qəza vəziyyəti ilə əlaqədar yaranan və onun səbəbi ilə yaranan zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin təsir riski icazə verilən həddi aşmır;

4) İşçilərin mühafizəsi səviyyəsinin yüksəldilməsi və onların iş təhlükəsizliyi tələblərinə ciddi riayət etməsi əmək məhsuldarlığının açıq şəkildə artmasına gətirib çıxardır;

b) konkret istehsalat proseslərinin həyata keçirilməsi zamanı istehsalat yerlərində, istehsal sahələrində və ərazilərində istehsal mühitini müəyyən edilmiş gigiyena və yanğın normaları daxilində saxlamağa imkan verən istehsalat binaları və tikililərindən və onların mühəndis-texniki təchizat qurğularından istifadə;

c) montaj (demontaj), istismara verilməsi və istismar zamanı həm müstəqil istifadə halında, həm də texnoloji komplekslərin tərkibində istismar sənədlərində nəzərdə tutulmuş tələblərə (şərtlərə, qaydalara) riayət edildikdə işçilərin təhlükəsizliyini təmin edən təhlükəsiz istehsal avadanlığının tətbiqi;

ç) istehsalat avadanlığının rəşional yerləşdirilməsi, iş yerlərinin və əmək prosesinin rəşional təşkili, istehsalat avadanlığı üçün erqonomika və texniki estetika tələblərinə və iş yerlərinin və əmək prosesinin təşkilinə dair erqonomik tələblərə riayət edilməsi;

d) optimal əmək və istirahət rejimlərinə, yüksək istehsalat, texnoloji və əmək intizamına riayət edilməsi;

e) təyinatına uyğun olaraq istifadəsi işçilərin zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinə təsirinin yolverilməz riskinə gətirib çıxarmayan ilkin materialların, xammalın, qəliblərin, yarımfabrikatların, komplektləşdirici məmulatların (qovşaqların, elementlərin) və s. istifadəsi

ə) təhlükəsizlik tələblərinə uyğun olan ilkin materialların, xammalın, qəliblərin, yarımfabrikatların, komplektləşdirici məmulatların (qovşaqların, elementlərin), hazır məhsulun və istehsal tullantılarının saxlanması və daşınması üsullarının tətbiqi;

f) mümkün zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin təzahürünün xarakterinə uyğun olan işçilərin fərdi və kollektiv mühafizəsinin effektiv vasitələrindən istifadə;

g) işlərin aparılması üçün təhlükəli zonaların ayrılması və işarələnməsi;

ğ) işçilərin peşəkar seçimi və peşəkar təlimi, təlimat, təcrübə, onların əmək mühafizəsi tələbləri barədə biliklərinin və iş üsullarının təhlükəsiz yerinə yetirilməsi üzrə bacarıqlarının mütəmadi yoxlanılması;

h) prosesin və/və ya onun ayrı-ayrı əməliyyatlarının təhlükəsizliyinin, binaların və qurğuların vəziyyətinin, istehsal avadanlığının işinin, alət və qurğuların, fərdi və kollektiv müdafiə vasitələrinin düzgün işləməsinin monitorinqi üçün səmərəli üsul və vasitələrin tətbiqi, o cümlədən zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin ölçülən parametrlərinin onların düzəldilməsi məqsədilə nəzarətinin həyata keçirilməsi;

4.2 İstehsalat prosesləri ətraf mühitin (hava, torpaq, su hövzələri) çirklənməsi və zərərli və (və ya) təhlükəli istehsalat amillərinin təhlükəli zonalar hüdudlarından kənarında bu hal üçün müəyyən edilmiş maksimum icazə verilən normalara uyğun olmayan intensivlik və müddətdə yayılması ilə müşayiət olunmamalıdır.

4.3 Xüsusi istehsalat proseslərinə təhlükəsizlik tələbləri bu standart və digər normativ hüquqi sənədlər əsasında istehsal xəsarətləri və peşə xəstəlikləri, təhlükəli hadisələr, qəza vəziyyətləri, qəza və hadisələrin təhlili nəzərə alınmaqla, habelə yeni hazırlanan və ya müasirləşdirilən proseslərdə zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin yaranmasının qarşısının alınması imkanlarının proqnozlaşdırılması nəzərə alınmaqla hazırlanır.

5. Təhlükəsizlik tələblərini müəyyən edən standartın qurulmasının xüsusiyyətləri.

5.1 İstehsal proseslərinin təhlükəsizliyi tələbləri müəyyən edilir:

- əməyin təhlükəsizliyi standartları sisteminin (ƏSSB) standartlarında;
- istənilən növ standartlarda konkret istehsalat proseslərinə və ya bu tələblərin ortaqlığı olan proseslərin məcmusuna;
- istehsalat prosesləri üçün təhlükəsizlik tələblərini ehtiva edən digər sənədlərdə

5.2 İstehsalat proseslərinin qruplarına təhlükəsizlik tələblərinə standartların qurulması ГОСТ 1.5, ГОСТ 12.0.001¹ və bu standartla uyğun olmalıdır.

Ümumiyyətlə, istehsal proseslərinə təhlükəsizlik tələblərinin müəyyən edilməsi zamanı standartlar aşağıdakı bölmələri ehtiva etməlidir:

- giriş hissəsi;
- ümumi müddəalar;
- istehsal əməliyyatlarına dair tələblər;
- istehsal yerlərinə dair tələblər;
- istehsal sahələrinə və ərazilərinə dair tələblər²);
- istehsal avadanlığına, onun yerləşdirilməsinə, iş yerlərinin təşkilinə və əmək prosesinə dair tələblər;
- ilkin materiallara dair tələblər;
- ilkin materialların, hazır məhsulun və istehsal tullantılarının saxlanmasına və daşınmasına dair tələblər;
- fərdi və kollektiv müdafiə vasitələrinin istifadəsinə dair tələblər;
- təhlükəli zonaların aşkarlanmasına və işarələnməsinə dair tələblər;
- işçilərin peşə uyğunluğuna və səriştəsinə dair tələblər;
- təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət üsulları.

Qeyd:

1. Standartlarda digər bölmələr də ola bilər.
2. Əgər sözügedən qrupun istehsalat proseslərinin təhlükəsizlik xüsusiyyətlərini əks etdirmirsə, standartlara yuxarıda göstərilən bölmələrin ayrı-ayrı hissələri daxil edilməməlidir.

5.3 "Ümumi müddəalar" bölməsində aşağıdakılar ifadə olunmalıdır:

- bu qrupun istehsal prosesləri və ya onların ayrı-ayrı əməliyyatları üçün xarakterik olan zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin mənbələri, siyahısı və xarakteristikası;
- bu qrupun istehsalat proseslərinə və ya onların ayrı-ayrı əməliyyatlarına xas olan və işçiyə ayrı-ayrılıqda və ya birgə təsir göstərən zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin hər birinin səviyyələrinin icazə verilən gigiyenik dəyərləri;
- bu qrupun istehsal proseslərinin təşkili üçün təhlükəsizlik tələbləri, o cümlədən sanitariya-gigiyenik qaydalara riayət edilməsinə dair tələblər.

5.4 "İstehsalat əməliyyatlarına tələblər" bölməsində aşağıdakı tələblər ifadə olunmalıdır:

- istehsalat əməliyyatlarının təşkili və aparılmasını layihələndirmək;
- istehsalat əməliyyatlarının idarəetmə və nəzarət sistemlərinə.

İstehsalat əməliyyatlarının hazırlanması, təşkili və həyata keçirilməsi zamanı texnoloji sənədlərdə aşağıdakı təhlükəsizlik tədbirləri nəzərdə tutulmalı və yazılmalıdır:

- zərərli istehsal amillərinin icazə verilən həddini aşana qədər yüksək təsir ehtimalı ilə bağlı istehsal əməliyyatlarının bu amillərinin olmadığı və ya icazə verilən parametrlərə malik olan digər alternativ əməliyyatlar ilə əvəz edilməsi;

- zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amilləri olduqda təhlükəsizliyi təmin edən istehsal əməliyyatlarının kompleks mexanizasiyası, avtomatlaşdırılması, məsafədən idarə edilməsinin tətbiqi, idarəetmə (və nəzarət) sistemlərinin işlənilib hazırlanması;

- zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin, o cümlədən qəfildən (məsələn, qəza halında) yarananların mənbəyini azaltmaq, məhdudlaşdırmaq və təcrid etmək üçün vasitələrin, eləcə də qəza qarşısı mühafizə sistemlərinin tətbiqi.

1) Rusiya Federasiyasının ərazisində ГОСТ Р 12.0.001—2013 "Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi mövcuddur. Əsas müddəalar."

2) Açıq havada aparılan proseslər üçün.

5.5 "İstehsalat yerlərinə tələblər" bölməsində bu qrupun istehsalat proseslərinə xas olan istehsalat yerlərinin saxlanması üçün tələblər göstərilmişdir.

İstehsalat yerləri qüvvədə olan tikinti norma və qaydalarının tələblərinə uyğun olmalıdır.

İstehsalat avadanlıqlarının, kommunikasiyaların, ilkin materialların, qəliblərin, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və istehsal tullantılarının istehsalat yerlərində yerləşdirilməsi zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amilləri yaratmamalıdır.

İstehsalat yerlərinin mühəndis şəbəkələrinin quruluşu onların istismarı şərtlərinə görə təhlükəsizlik tələblərinə uyğun olmalıdır.

İstehsalat və iş yerlərində fiziki zərərli və (və ya) təhlükəli istehsalat amillərinin, həmçinin ГОСТ 12.0.003 üzrə iş yerlərinin havadakı kimyəvi zərərli və (və ya) təhlükəli istehsalat amillərinin səviyyəsi müəyyən edilmiş qaydada təsdiq edilmiş gigiyena normalarında müəyyən edilmiş miqdarlardan çox olmamalıdır.

İstehsalat yerləri yanğıın və qəzalar zamanı insanların maneəsiz təxliyəsinin təmin edəcək şəkildə təchiz olunmalıdır.

İstehsalat yerlərində ilkin yardım göstərilməsi üçün ilkin yardım çantası olmalıdır.

5.6 "İstehsalat sahələrinə və ərazilərinə tələblər" bölməsində bu qrupun istehsal prosesləri üçün xarakterik olan istehsal (işçi, montaj və s.) sahələrinin və ərazilərinin saxlanması üçün tələblər ifadə edilmişdir.

İstehsalatdan kənar işlərin aparıldığı istehsalat yerləri və müəssisənin ərazisi qüvvədə olan tikinti və digər müəyyən edilmiş norma və qaydalara, habelə texnoloji layihələndirmə normalarına uyğun olmalıdır. İstehsalat avadanlıqlarının, kommunikasiyaların, ilkin materialların, qəliblərin, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və istehsal tullantılarının istehsal sahələrində yerləşdirilməsi zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amilləri yaratmamalıdır.

İstehsalat müəssisəsinin ərazisində texnoloji qurğuların, istehsalat və köməkçi binaların, (inzibati) məqsədli binaların yerləşdirilməsi texnoloji qurğularda baş verən qəzalar (partlayışlar, yanğıınlar) zamanı maksimum dərəcədə nəticələrin azaldılmasını təmin etməlidir.

Müəssisənin ərazisində yerləşən texnoloji və nəqliyyat kommunikasiyaları, keçidlər qüvvədə olan tikinti normalarına və qaydalarına uyğun olaraq bu ərazidə yerləşən insanların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi tələblərinə cavab verməlidir.

5.7 "İstehsalat avadanlıqlarına, onların yerləşdirilməsinə, iş yerlərinin və əmək prosesinin təşkilinə olan tələblər" bölməsində aşağıdakılar göstərilmişdir:

- istehsal avadanlığına tələblər;
- bu qrupun istehsalat prosesləri üçün xarakterik olan avadanlığın yerləşdirilməsinə tələblər;
- kommunikasiyaların yerləşməsi barədə göstərişlər;
- potensial təhlükəli avadanlığın dağıdılması və təcrid edilməsi barədə göstərişlər;
- normal istifadə şəraitində və qəza vəziyyətində iş rejimlərinə, avadanlığa texniki xidmət göstərmə qaydasına tələblər;
- iş yerlərinin yerləşdirilməsinə və təchiz edilməsinə dair göstərişlər.

İstehsalat prosesində istifadə olunan istehsalat avadanlığı ГОСТ 12.2.003-də və digər normativ sənədlərdə istehsalat avadanlığının müvafiq qruplarına qoyulmuş təhlükəsizlik tələblərinə cavab verməlidir.

Radioaktiv şüalanma mənbələri olan cihazların qurulması və istismarı, radiasiya nəzarəti və onun nəticələrinin onlara xidmət göstərən şəxslər üçün qeydiyyatla alınması radiasiya təhlükəsizliyi üzrə mövcud normativ sənədlərin və radioaktiv maddələrlə və digər şüalanma mənbələri ilə iş qaydalarının tələblərinə uyğun olmalıdır.

İstehsalat avadanlığının yerləşdirilməsi aşağıdakılar nəzərə alınmaqla onun istismarının, texniki xidmətinin və təmirinin təhlükəsizliyini və rahatlığını təmin etməlidir:

- istehsal avadanlığına ergonomika və texniki estetik tələbləri;
- zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin işçilərə təsirini SSBT standartları və digər normativ hüquqi sənədlər ilə müəyyən edilmiş dəyərlərə qədər azaltmaq, habelə işçiləri zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin təsirindən qorumaq vasitələrindən istifadə etmək;
- işçilərin (həmçinin kənar şəxslərin) təhlükəsiz hərəkətinin təmin edilməsi, fəvqəladə hallarda onların sürətli evakuasiyası, eləcə də mümkün qədər nəqliyyat yollarının kəsişmədiyi iş yerlərinə ən qısa yolların yaradılması;
- qarşından gələn yük axınlarını maksimum istisna etməklə, əmək predmetinin(əşyalarının) və istehsal tullantılarının ən qısa hərəkət yollarının təşkili;
- nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz istismarı, istehsalat proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması;
- istifadə olunan alət və vasitələrin ölçülərini nəzərə alaraq, avadanlığın montajı (demontajı), xidmət göstərilməsi və təmiri zamanı əmək əməliyyatlarının sərbəst və təhlükəsiz yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan iş zonalarının (iş yerlərinin), ilkin materialların, qəliblərin, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və istehsal tullantılarının, habelə ehtiyat və sökülən qovşaqların və detalların quraşdırılması, çıxarılması və müvəqqəti yerləşdirilməsi üçün yerlərin təşkili;
- emal olunan qəliblərin, ilkin materialların, yarımfabrikatların, hazır məhsulların, istehsal tullantılarının, qeyri-stasionar stellajların, texnoloji qabların və oxşar köməkçi zonaların ehtiyatlarının yerləşdirilməsi üçün sahələrin olması;
- stasionar sahələrin, pilləkənlərin, materialların saxlanması və daşınması üçün qurğuların, alət masalarının, elektrik şkaflarının, yanğınsöndürmə ləvazimatının və stasionar qurğuların oxşar zonalarının yerləşdirilməsi üçün sahələrin mövcudluğu;
- döşəmədən və ya platforma səviyyəsindən müəyyən hündürlükdə quraşdırılmış kommunikasiya sistemlərinin və köməkçi avadanlığın, çıxarıla bilən və ya açılan hasarlarla yeraltı mühəndis qurğularının (kommunikasiyalarının) və oxşar kommunikasiya sahələrinin yerləşdirilməsi üçün sahələrin mövcudluğu;
- robotlaşdırılmış sahələrdə sənaye robotlarının və xidmət personalının iş zonalarının ayrılması.

Zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amilləri mənbəyi olan istehsal avadanlıqlarının və kommunikasiyalarının yerləşdirilməsi, avadanlıq vahidləri arasındakı məsafə, habelə istehsalat binalarının, tikililərinin və yerlərin avadanlıqları ilə divarları arasındakı məsafə təhlükəsiz olmalıdır və tətbiq olunan texnoloji layihələndirmə normalarına, tikinti normalarına və qaydalarına uyğun olmalıdır.

İstehsalat proseslərinin işlənib hazırlanmasında avadanlıqların təmiri və bununla bağlı montaj və demontaj maksimum mexanizasiyası, təmir işlərinin yerinə yetirilməsi zamanı optimal əmək şəraitinin təmin edilməsi, eləcə də istehsalat avadanlığına xidmət göstərilməsi zamanı iş üsullarının və rejimlərinin tənzimlənməsi nəzərdə tutulmalıdır.

Təmir işləri və (və ya) demontaj üçün təmir edilməli olan avadanlığın işə başlamazdan əvvəl tərkibində olan məhsullardan, xammal komponentlərindən,

yağlardan və s. təmizlənməsi qaydası, zəhərli maddə qalıqları olduqda isə məcburi dezinfeksiya edilməsi qaydası müəyyən edilməlidir.

Maşınların, mexanizmlərin və digər texnoloji avadanlıqların müasirləşdirildikdən və ya təmir edildikdən sonra onların mövcud normativ sənədlərin təhlükəsizlik tələblərinə uyğunluğuna məcburi yoxlanılması qaydası müəyyən edilməlidir.

İş yerlərinin təşkil xüsusi istehsalat prosesləri və/və ya xüsusi istehsal avadanlıqlarına standartlarda müəyyən edilən ergonomik tələbləri nəzərə alaraq təhlükəsizlik və gigiyena tələblərinə cavab verməlidir.

Əmək prosesini təşkil edərkən aşağıdakılar təmin edilməlidir:

- əmək prosesinin monotonluğunun, hipodinamikasının qarşısını almaq, ağırlığını və gərginliyini (xüsusilə nəzarət zamanı sinir-psixi yüklənmələri) azaltmaq, diqqət gərginliyini məhdudlaşdırmaq və işçilərin yorulmasının qarşısını almaq məqsədilə iş və istirahət rejimlərinin optimal təşkil və insan və maşın (təchizat) arasında funksiyaların bölüşdürülməsi tələbləri;

- təbii xarakterli və hava şəraitinin mümkün mənfi təsirlərindən qorunma;

- hər bir iş yerində müəyyən edilmiş qaydaya və mütəşəkkilliyə, yüksək istehsalat, texnoloji və əmək intizamına riayət edilməsinə dair tələblər.

5.8 "İlkin materiallara tələblər " bölməsində aşağıdakılar göstərilməlidir:

- əməyin mühafizəsini təmin etmək üçün istifadə edilərkən nəzərə alınmalı olan ilkin materialların, xammalın, hazırlıqların və yarımfabrikatların xüsusiyyətləri;

- istifadə edildikdə zərərli və (və ya) təhlükəli xüsusiyyətlərə malik olan ilkin materialların, xammalların, qəliblərin və yarımfabrikatların rəftar qaydaları;

- qapalı istehsal dövrünün mümkün tullantısız texnologiyaları;

- işçilərin zərərli və (və ya) təhlükəli təsir göstərən ilkin materiallar, xammal, qəliblər, yarımfabrikatlar, komplektləşdirici məmulatlar (qovşaqlar, elementlər), hazır məhsullar və istehsal tullantıları ilə birbaşa təmasının aradan qaldırılması üzrə mümkün tədbirlər;

- zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin mənbəyi olan tullantıların vaxtında çıxarılması, zərərsizləşdirilməsi və utilizasiyasına dair tələblər.

İlkin materialları, qəliblər, yarımfabrikatlar işçilərə zərərli təsir göstərməməlidir. Zərərli təsir göstərə bilən ilkin materiallardan, hazırlıqlardan və yarımfabrikatlardan istifadə etmək zərurəti yaranarsa, işçilər üçün müvafiq müdafiə vasitələri tətbiq edilməlidir.

İstehsalat proseslərinin işlənilib hazırlanmasında, tətbiq edilməsində və aparılmasında yeni maddələrdən və materiallardan yalnız müvafiq gigiyenik normativlər mövcud olduqda və ya müəyyən edilmiş qaydada işlənilib hazırlanıqda və təsdiq edildikdə istifadə etməyə icazə verilir. İstehsalat prosesində yeni ilkin materiallardan, qəliblərdən, yarımfabrikatlardan istifadə edildikdə, habelə zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinə malik olan aralıq maddələrin əmələ gəlməsi zamanı işçilər əvvəlcədən təhlükəsiz davranış qaydaları haqqında məlumatlandırılmalı, bu maddələrlə işləmək üçün təlim almalı və müvafiq müdafiə vasitələri ilə təmin olunmalıdırlar.

Mikrobik preparatların istehsalı və tətbiqi zamanı patogen ştamların, eləcə də daşıyıcı qabiliyyətinə malik prodüsent ştamların istehsalat prosesində istifadəsinə icazə verilmir.

5.9 "İlkin materialların, hazır məhsulların və istehsal tullantılarının saxlanması və daşınması üçün tələblər" bölməsində aşağıdakı tələblər ifadə edilməlidir:

- əməyin təhlükəsizliyini təmin edən saxlama qurğuları;

- zərərli və (və ya) təhlükəli xüsusiyyətlərə malik olan maddələrin və materialların saxlanması üsulları;
- daşınma üsulları, yükləmə-boşaltma işlərinin aparılması, o cümlədən onların avtomatlaşdırılması;
- müəssisələr daxilində nəqliyyat vasitələrinin hərəkət etməsi yolları və qaydası;
- nəqliyyat və rabitə vasitələrinin saxlanması.

İlkin materiallarının, qəliblərin, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və istehsal tullantılarının saxlanması zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin yaranmasını istisna edən saxlama üsullarından və qurğulardan istifadəni təmin etməlidir.

İlkin materialların, qəliblərin, yarımfabrikatların, hazır məhsulların və istehsal tullantılarının daşınması zamanı aşağıdakıları təmin etmək lazımdır:

- təhlükəsizlik tələblərinə cavab verən nəqliyyat kommunikasiyalarından istifadə;
- zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin yaranmasını istisna edən nəqliyyat vasitələrinin istifadəsi;
- daşıma və yükləmə-boşaltma işlərinin mexanizasiyası və avtomatlaşdırılması;
- partlayış təhlükəli mühitin yaranmasının qarşısını almaq üçün avtomatik nəzarət və diaqnostik vasitələrdən istifadə etmək.

5.10 " Fərdi və kollektiv müdafiə vasitələrdən istifadəyə dair tələblər" bölməsində aşağıdakılar göstərməlidir:

- bu qrupun istehsalat prosesləri üçün tətbiq olunan zəruri müdafiə vasitələrinin nomenklaturası;
- kollektiv və fərdi müdafiə vasitələrinin istifadəsi qaydası və üsulları.

İstehsalat proseslərinin (ayrı-ayrı əməliyyatların) hazırlanması, tətbiqi və həyata keçirilməsi zamanı onların birləşmiş və kompleks təsirini nəzərə alaraq zərərli və (və ya) təhlükəli istehsalat amillərinin işçilərə mümkün təsirinin qarşısını alan fərdi və/və ya kollektiv müdafiə vasitələrini nəzərdə tutmaq lazımdır.

İşçilər üçün müdafiə vasitələrdən istifadə aşağıdakıları təmin etməlidir:

- zərərli və (və ya) təhlükəli maddələrin və materialların iş zonasından çıxarılması;
- zərərli istehsal amillərinin səviyyəsinin müəyyən edilmiş qaydada təsdiq edilmiş mövcud sanitariya normaları ilə müəyyən edilmiş dəyərə endirilməsi;
- işçilərin qəbul edilmiş texnologiya və iş şəraiti ilə müşayiət olunan zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin, habelə istehsalat prosesinin pozulması nəticəsində yaranan təsirlərdən qorunması.

Əmək mühafizəsi tələblərinə və müəyyən edilmiş normalara uyğun olaraq işçilərin zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin təsiri qarşısında xüsusi geyim, xüsusi ayaqqabı və digər fərdi müdafiə vasitələri ilə təmin edilməsi işəgötürən tərəfindən həyata keçirilir.

Xüsusi geyim və fərdi qoruyucu vasitələr olmadan işə icazə verilmir.

İstehsalat proseslərini həyata keçirərkən, ГОСТ 12.3.227 və ГОСТ 12.1.010-a uyğun olaraq yanğının və (və ya) partlayışın qarşısının alınması və yanğından mühafizə üzrə texniki və təşkilati tədbirlər həyata keçirilməlidir. Obyektlərin mühafizəsi üçün ГОСТ 12.4.009-a uyğun olaraq yanğınsöndürmə vasitələrinin, texniki yanğından mühafizə vasitələrinin, yanğın anbarlarının və yanğınsöndürmə avadanlığının mövcudluğuna dair tələblər olmalıdır.

5.11 "Təhlükəli zonaların müəyyən edilməsi və işarələnməsi üçün tələblər" bölməsində təhlükəli zonaların müəyyən edilməsi və onların qəza signal qurğuları

şəklində işarələnməsi, signal rənglərinin və zəruri təhlükəsizlik nişanlarının müəssisənin ərazisində, nəqliyyat yollarında, keçidlərdə, istehsalat binalarında və tikililərində, iş yerlərində, iş yerlərinin avadanlıqlarında tətbiqi üçün tələblər göstərilməlidir.

Təhlükəli zonalar ГОСТ 12.4.026 standartına uyğun olaraq signal rənglərindən və təhlükəsizlik nişanlarından istifadə etməklə işarələnməlidir.

5.12 "İşçilərin peşə yararlılığına və səriştəsinə dair tələblər" bölməsində işçilərin bu qrupun istehsalat proseslərində iştirak etmək üçün qəbul şərtləri ifadə olunmalıdır.

İstehsalat prosesində iştirak etməyə buraxılan şəxslərə fiziki, psixofizioloji, psixoloji və bəzi hallarda antropometrik xüsusiyyətlərinin iş xarakterinə uyğunluğu tələb olunmalıdır.

Zərərli və (və ya) təhlükəli əmək şəraiti olan işlərdə çalışan şəxslər sağlamlıq müayinəsindən (məcburi tibbi müayinələrdən) keçməlidirlər.

İşçilərin sağlamlıq vəziyyətinin yoxlanılması həm işə buraxıldıqları zaman (işə daxil olduqları zaman ilkin tibbi baxışlar), həm də mütəmadi olaraq (mütəmadi tibbi baxışlar) aparılmalıdır.

İşçilərin sağlamlıq vəziyyətinə nəzarətin müddəti istehsalat prosesinin zərərli və (və ya) təhlükəli amillərinin nomenklaturasından asılı olaraq müəyyən edilməlidir.

İstehsalat prosesində iştirak etməyə icazə verilən şəxslər işlərin xarakterinə uyğun peşə hazırlığına (o cümlədən iş təhlükəsizliyi üzrə) malik olmalıdırlar.

İşçilərin əmək mühafizəsi və istehsal tələblərinə dair biliklərinin yoxlanılmasının və öyrədilməsinin təşkili müəyyən edilmiş qaydaya uyğun olaraq aparılmalıdır.

5.13 "Təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirilməsinin nəzarət üsulları" bölməsində prosesin və/və ya onun ayrı-ayrı əməliyyatlarının təhlükəsizliyinin, binaların və qurğuların vəziyyətinin, istehsal avadanlığının işinin, alətin və qurğuların, fərdi və kollektiv müdafiə vasitələrinin düzgünlüyünün, o cümlədən zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin ölçülən parametrlərinin nəzarətinin həyata keçirilməsinin mütəmadi monitorinqi üçün tələblər göstərilməlidir.

Bundan əlavə, aşağıdakılarla bağlı tələblər müəyyən edilməlidir:

- davamlı və ya dövri fəaliyyətdə olan istehsalat proseslərinin parametrlərinə davamlı nəzarət, daimi işləyən avadanlığın vəziyyətinin cari texniki diaqnostikası;

- etibarlı işləyən və mütəmadi olaraq yoxlanılan nəzarət-ölçü və avtomatika alətlərinin, qəza əleyhinə mühafizə qurğularının, signal vasitələrinin istifadəsi, zərərli və (və ya) təhlükəli istehsal amillərinin ölçülən parametrlərinə nəzarətin səmərəli metod və vasitələrinin istifadəsi.

Bibliografiya

[1]¹⁾ Rəhbərlik ИСО/МЭК 51:1999
(ISO/IEC Guide 51:1999)

Təhlükəsizlik aspektləri. Onların standartlara daxil edilməsi üzrə rəhbər göstərişlə

УДК 331.45:658.51:006.354

Əsas sözlər: təhlükəsizlik tələbləri, istehsalat prosesləri

Rəsmi nəşr
“Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutu”
Publik hüquqi şəxs

AZS ГОСТ12.3.002—2024
Əməyin təhlükəsizliyi standartları sistemi
İstehsalat Prosesləri — Ümumi təhlükəsizlik tələbləri